

UČITELJSKI TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja v 1. in 15. dan vsacega meseca, in stane vse leto 3 gold., pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise vzprejema uredništvo. — Naročnina in oznanila pošiljajo se založništvu v Milic-evo tiskarno v Ljubljani.

Štev. 19.

V Ljubljani, 1. oktobra 1883. l.

XXIII. leto.

Dobra stran šolske novele.

Kmalu preteče peti mesec, od kar je zadobila naj novejša šolska postava naj više potrjenje, in še se ni polegel boj, ki je divjal zoper njo po liberalnem nemškem političnem kot šolskem časopisji. Miren, predsodkov prost opazovalec, ki je — kakor naravno — v prvej vrsti pred očmi imel bojni predmet, izvestno ni mogel razumeti te besne peresne borbe. Kdor pa naše nemške „prijatelje“ pozná in vé njihove skrivne in daleč segajoče namene tudi mej vrstami brati, ta je tekój razvidel, da jim je tù šlo le za vlado; kajti v svoji oholosti ne morejo ali recimo raje: nečejo razumeti, da je ni stvarí ni uredbe, ki bi se mogla dovršena zvati, in če se pri svojem nastanku še takó približuje popolnosti oddaljuje jo vedno bolj tek časa.

Politik bode postopanje nasprotnikov šolske novele morda odobroval; pedagog bi tega ne smel. In kakor sem mirno čital tendencijozne razprave v političnem časniku, takó sem nevoljen odložil kaj enacega pisanega v šolskem listu. Kar politik sme, naj pedagog ne prezré. — Priznavam, da ni novela Bog vé kak biser, pa *a priori* zavreči jo, ter jej vsako veljavo odrekati, ne zdi se mi práv.

S kacega stališča je pričakovalo slovensko učiteljstvo prihod te postave, kaže nam lansko zborovanje „Slovenskega učiteljskega društva“ v Ljubljani, s kakimi občutki jo je vzprejelo, osvedóči nas letošnji zbor; na dnevnem redu je namreč razprava: Ali in kóliko bode sploh vplivala zadnja šolska novela na naše šolstvo?

Ne da bi hotel segati v nalogo dotičnega gospoda poročevalca, drznem se opozoriti drazega čitatelja na neko določbo šolske novele, ki ima namen obrusiti jeden izmej mnogih preostrih robov postave s 14. maja 1869. l.

„Les extremes ce touche“. Iz enega „extrema“ v drugi človeštvu tako prirojen korak storilo je tudi naše šolstvo sè zadnjo imenovano postavo. Dočim je „politična šolska ustava“ iz leta 1805. predpisovala le petero predmetov (verstvo, branje, pisanje, številenje in spisje), je njena zakonita naslednica leta 1869. to število več kot podvojila. In česar óna ni hotela, doseglo je pretirano učiteljstvo: naša ljudska šola postala je prava realka, v kojej se je le za silo bralo, pisalo in računilo. To prenapeto in brezmejno gojenje realij na stroške drugih važnejših predmetov v pravo mejo zavriniti hoče šolska novela s §. 3., v kojem se glasí: . . . učencem najdounnejše in najimennitnejše, kar je vredno vedeti iz prirodopisa i. t. d. Po §. 3. drž. šol. postave (1869) moralo se je poučevati, kar je vredno vedeti iz prirodopisa i. t. d.; po §. 3. šolske novele pa le za učence najimennitnejše in najdounnejše, kar je vredno vedeti iz prirodopisa i. t. d. Najdounnejše je pa, kar celó dušno mánj zmožni otroci lehkó razumó. Prvej je to najmanjša, drugej pa normalna mera učne snovi.

Od te na videz tako majhne izpremembe pričakovati smemo za naše šolstvo ugodnega uspeha.

Da je šolska novela učno snov ljudske in meščanske šole skrčila, moramo užé z didaktičnega stališča odobravati. Vstrajen poukov uspeh zavisí od njega temeljitosti. Kako pa je to pri tolikej obilici učne snoví mogoče, ko mora učitelj uro za uro od predmeta do predmeta skakati, liki metulj od cvetke do cvetke po pisanem travniku. Temeljít je pouk v ljudskeji šoli, ako se učitelj ne spuščá v učeno, globoko in predrobno razlaganje, ampak če navaja mladino, da eno in isto stvar večkrat in večkrat ponavlja. Ponavljanje je mati znanja; kder se pridno ne ponavlja, pojema vednost od dné do dné, dokler popolno ne vspuhtí. „Pri pouku“ — pravi Jacotot — „je ponavljanje glavna stvar, je vse. Vemo le, kar smo se naučili; ostane nam le, kar smo ponavljali; premišljovati moremo le, kar smo v spominu ohranili.“ Poleg ponavljanja zahteva temeljit pouk tudi marljive vaje. Ponavljanje vpliva na utrditev v znanji, z vajo se pa vzbujá v učencih samodejanje. Oboje, ponavljanje in vaja, zahteva časa, mnogo časa, koji si pridobimo sè okrajšanjem učne snoví. Zato pa ne sme učitelj toliko različnosti v enem oddušku vzeti; kajti naučenje je neko prebavljanje. In kakor ni mogoče prebaviti, če mnogo jedí hitro uživamo, tudi ni mogoče naučiti se, če se nam mnogovrstne stvari naenkrat vtepljejo v glavo.

Posebno zapeljiva je pa preobilica učne snoví mladim učiteljem. Ako bi bila učiteljišča še takó dobro osnovana, vender bi jim ne bilo mogoče podeliti mlademu gojencu potrebne praktične izurjenosti. Kóliko manj pa še dan danes, ko smo užé takó daleč prišli, da se mladina iz enorazrednic po dovršeneji enoletneji pripravljalnici vsprejema v učiteljišča — brez prave znanstvene podloge. Tacemu mlademu pedagogu prav lahko moti obilica učne snoví zavest o nalogi ljudske šole. Poleg tega se mu je učeno predavanje učiteljiščneji profesorja tako prikupilo, da nevedé zabrede v ulogo „profesorja mej malimi“. In tak učitelj govori učencem ves dan, v vsaki uri obdeluje kak drug predmet in trudi se z veliko gorečnostjo „predavati“ svoj nauk jasno in temeljito. Ako pa učenci drugi dan malo ali prav nič ne vedó o vsem, kar jim je prejšnji dan govoril, pritožuje in huduje se nad slabo razumnostjo otrók, nad lenobo in nepazljivostjo učencev. Obžalovanja vreden je tak učitelj, ki ne sprevidi, da če tudi ves dan otroke nagovarjamo, t. j. učimo, se s tem še nič ne naučé. Učiti in učiti se je velik razloček, kojega tak učitelj ne pozná, za kar se bode morda imel v prvej vrsti zahvaliti preobilici učne snoví.

Skrajšanje učne snoví priporočati se dá še s pedagogičneji stališča. Ako se učencu o mnogovrstnih rečéh govori, ako je slišal mnogo in večkrat o vseh mogočih predmetih govoriti, postane s časom ošaben; kajti polasti se ga misel, da že vse vé. In ošabnost je bolezen zdanjeji časa. Zató se mi pa zdi opravičena trditev, da bi se dal izvir ošabnosti in prevzetnosti dan današnje mladine mnogokrat iskati v tej naopačneji vzgoji.

V očigled teh didaktičnih in pedagogičnih pomanjkljivosti zvati smemo šolsko novelo dobrodošlo. Nas učiteljev bodi skrb, da se oprostimo vsacega pretiranja, da pazimo posebno v realijah na glavno stvar ter preidemo stranske reči; prvi privoščimo kolikor mogoče mnogo časa, truda in potrpežljivosti, druge pa si po mogočnosti okrajšajmo! „Non multum, sed multa.“ Vzemi pri pouku malo, a to malo naj bode dobro in jasno, vadi je trdno in neizgubljivo! Knjiga desetkrat prebrana izdá več nego deset knjig enkrat, in stvar dvajsetkrat v spomin utisnena nas tvori bolj večče, kot dvajset reči enkrat rečenih, pa kmalu pozabljenih.

M—a.

Kranjske šole in Habsburžani, njihovi pospeševalci.

(Konec.)

Zaradi tega vstreglo se je Kranjskim stanovom na vso moč, da jih je pozval Leopold II., neprijatelj vseh Josipovih reform, naj izjavijo svoje želje in pritožbe. Spomenica do Leopolda obseza 52 pol. Gledé šolstva so omenili:

Od ustanovljenja liceja bil je pouk po vsej deželi vsake šolnine prost, še le l. 1784. in pozneje obložili so ga ž njo ter iz teh dijaških doneskov ustanovili štipendije. Toda kako težavno je, kako štipendijo dobiti, ko morajo ubogi dijaci še le po večletnem učenju svojo sposobnost in vrednost dokazati, mej tem pak tudi ti reveži sami šolnino plačevati. Pa še pozneje, ko postanejo sposobni, leži jim toliko zaprek na poti, da nimajo starši revnih dijakov res nikacega dobička od štipendij. Ta naprava je grob za najboljše talente, škodljiva je državi, nepravična proti revežem, za Kranjsko, za siromaško Kranjsko, pak popolnoma pogubljiva. Stanovi prosijo toraj, naj se odpravi šolnina iz licej in gimnazij.

Manj razumna pak je bila druga prošnja ter ne dela Kranjskim stanovom posebne časti. Obrnili so se namreč z vso silo proti ljudskim šolam, ki ne dosejajo svojega namena. Sila, z katero so se ustanovljale, djali so, napravila jih je škodljive. Pristudile so se zavoljo teženj, ki so se naložile občinam in posestnikom. Zaničujejo se zato, ker se je vsled njih mladina odtegnila poljedelstvu, ki je v očéh ljudstva, ki sodi vedno po prvem utisu, vendar njen jedini poklic, zaničujejo se, ker je vlada učitelje le z lepimi obeti pitala in jih pahnila v revu. — Tudi vspeh ni tak, kakor se je pričakoval. Z površnimi vajami v čitanji in pisanji opravljeno je bilo vse. Izobraževanje uma in srca se od učiteljev, ki jim je manjkalo obeh, in pri plači, slabši, kakor navadnega hlapca, ni moglo pričakovati. Največ dijakov naučilo se je le toliko, kolikor je potreba, da so sami seboj in z vsem svetom nezadovoljni. Odpravijo naj se toraj zoprne trivijalne šole po kmetih ter se vpeljejo po potrebi le v mestih in trgih.¹⁾

Teh vendar le prereakcionarnih in kratkovidnih tirjatev Leopold II. ni mogel nikakor dovoliti. Odpraviti je dal le generalni seminar, v katerem so se izrejali duhovniki po novih nazorih 18. stoletja. Nadzorovanje teologičnih študij oddalo se je z dvornim dekretom ddo. 4. julija 1790 zopet škofom. Mesto da bi bil pak Leopold II. ljudske šole odpravil, potegnil se je še celó zanje, ter ustanovil 8. februvarija 1791. l. tako zvane „Konsese za študije“ v vsacem glavnem mestu. Konsesu oddajale so se vse šole tikajoče se zadeve in se njihovim udom imenovali le javni učitelji in za šolo zaslužni možje. Dobrim, vnetim učiteljem obetala se je boljša plača in častneje službe, ker pred vsem družem je bilo Leopoldu II. največ do tega, da zagotovi javnim učiteljem dolžno spoštovanje in vsled njihove naobraženosti po pravici pripadajoči jim vpliv.²⁾ A tekoj se te cesarske nade vendar niso še izpolnile, ker dve leti zatem tožil je naš Vodnik konsesu, „da učitelj sedaj nima druge časti, kakor katero si sam pridobi. Vse odlikovanje učitelja za njegovo službovanje je v šolskem prahu pokopano.“ Učiteljem v spodbudo priporoča toraj Vodnik povišanje plače in branjenje njihove časti in veljave.³⁾ Ta iz predsednika in šestih članov, naureč iz štirih zastopnikov štirih fakultet in iz jednega gimnazijskega in jednega ljudskega učitelja sestavljeni konses odpravil se je l. 1802. in vpeljala se zopet gimnazijska ravnateljstva. Prvi ravnatelj je bil Florijan Thanhauser, po njegovi smrti pak je dobil 17. avgusta 1798. l. naš Vodnik to mesto ter ga oddal 7. aprila l. 1807. Hladniku.⁴⁾

¹⁾ Mittheil. 1859, 45.

²⁾ Gimn. progr. 1861, 11.

³⁾ Gimn. progr. 1875, 26.

⁴⁾ Ibid. 26.

S šolskim letom 1807/08. vpeljal se je nov učni red, gimnazija imela je zopet šest razredov in šest učiteljev, katerim niso bili posamezni razredi, ampak posamezni predmeti odločeni. Vodniku pripala je zgodovina in zemljepisje, toda ker je kateheta manjkalo, prevzel je on začasno veronauk.⁵⁾

Omeni naj se, da so profesorji tadaj dijake tako milostno sodili, da je dobila v vsacem razredu več ko polovico dijakov „eminenco“. Dà, zgodilo se je še celó, da se je dijakom, ki tega reda niso dobili, dovolilo, po končanem šolskem letu delati še enkrat izpit, če so hoteli prositi za štipendijo ali sprejem v kak dobrodelen zavod. L. 1809. je avstrijska vlada to strogo prepovedala.⁶⁾

Ko so prišli Francozi v deželo, ostalo je v prvem letu vse pri starem, l. 1810. pak je vlada vse šole po svoje uravnala. Ves pouk v Iliriji nadzoroval je „*l'inspecteur general de l'instruction publique dans le provinces illyriennes Rafael Zelli*.“ Dosedanji liceji dobili so ime „*ecoles centrales*“ in so bili razdeljeni v zdravniški, kirurški, inženirsko-stavbarski in bogoslovni oddelek. Ravnatelj teh visocih šol nadzoroval je tudi druge šole. Gimnazija skrčila se je na tri razrede in njen ravnatelj bil je ob enem nadzornik začetnih šol; za to mesto imenovan je bil Vodnik ob enem tudi učitelj in ravnatelj umetnijske in rokodelske šole. Gimnazij je imela Kranjska pet: v Ljubljani, Kranji, Novem mestu, Postojini in Idriji in en licej v Ljubljani. Učni jezik je bil iz prva slovenski in nemški, pozneje pak francoski.

Preustrojila se je tudi mestna glavna šola z dvema razredoma, začetni predmeti učili so se slovenski. Dijaci, dovršivši ta dva razreda z dobrim vspehom, prestopili so v prvo latinsko šolo. Razen teh dveh bil je še tretji višji, nekaka meščanska šola za mladino, ki se ni dalje šolala. Nemščina dovolila se je v tem razredu le proti pogoju, da se ob enem uči tudi francoščina.⁷⁾

Le ljudskih trivijalnih šol po kmetih se francoska vlada ni dotaknila.⁸⁾

L. 1811/12. se je v šolstvu zopet mnogo spremenilo. „*Ecoles centrales*“ prekrstile so se v akademije, gimnazija pa v licej z dvema gramatikalnima in dvema humanitetnima razredoma.⁹⁾

Šolsko leto 1813/14. pričelo se je zopet pod avstrijsko vlado in vpeljal se je, „ker so imele francoske šole toliko hib in pomanjkljivosti“, stari red.¹⁰⁾ Francoski jezik se je začasno še učil (Hofkanzleidecr. 20. I. 1814.), a že konec tega šolskega leta se odpravil. (Studienhofcomm. 10. junija 1814.) S posebno gorečnostjo lotil se je Franc I. urejevanja in izboljšanja šol; v naslednjih dveh letih, leta 1814. in 1815., dobile so šole po večjem že tako lice, kakoršno so imele do svoje preustrojitve l. 1848.

Tudi mej bojnim hrupom pozabil ni Franc I. šol. Dajal je mnogo šolskih postav, ki so se po l. 1813. razglasile veljavne tudi za Kranjsko. 19. junija 1812 dal je ukaz, naj se napravijo natančne tabele o stanju ljudskega šolstva. 7. avgusta 1812 zahteval je strogo, naj se obiskovanje šol podpira z vso močjo. 8. februarja 1811 razglasila so se pravila za teologične študije. 5. januarja 1810 določil se je učni red natanko, ter se poudarjalo, naj se ga učitelji strogo držé, kar se pod francosko vlado ni zgodilo, ampak učitelji so poučevali, kakor se je njim ljubilo. 23. avgusta zahtevalo se je, naj se stavi učiteljem pri konkurzih jedno pedagogično vprašanje.

Ljubljanske teologične študije osnovala so se z nova 7. junija 1814. l., 8. junija pak medicinsko-kirurška fakulteta, kakor je bila pred l. 1809. 3. junija odpravili so na

⁵⁾ Ibid. 27.

⁶⁾ Provinzialgesetzsammlung 4. Febr. 1809.

⁷⁾ Gimm. progr. 1875, 28 in 29.

⁸⁾ Odlok c. kr. začasne vojaške in civilne vlade 6. nov. l. 1812.

⁹⁾ Gimm. progr. 1875, 30.

¹⁰⁾ Vsi tu navedeni dekreti nahajajo se v „Provinzialgesetzsammlung“ omenjenih let.

gimnaziji po Francozih vpeljano šolnino 12 frankov ter so ponovili ukaz od l. 1802., ko so se vse avstrijske gimnazije oprostile šolnine. Ljubljanska gimnazija bila je gimnazija drugega reda, 27. oktobra l. 1815. pak se je povzdignila v prvi red. Zanimiv je ukaz od 3. septembra l. 1815. Predlagalo se je, naj se ustanové na gimnaziji tri premije za dijake, ki bi se v nemščini najbolj odlikovali. Toda cesar je odgovoril, da bi se videlo, kakor bi se hotel s tem slovenski jezik na steno pritiskati, ter dejal, da ta predlog ne veljá.

Ob enem uredila se je Novomeška gimnazija proti pogoju, da so ji učitelji Frančiškani. Če bi pak ta red ne imel dovolj za pouk sposobnih članov, pridržé naj se le gramatikalni razredi. Vrh tega je Franc I. poudarjal še, naj ta gimnazija šolskemu fondu, kolikor največ prizanaša.

S toliko skrbjo, kakor njegovi predniki, potegoval se je tudi Franc I. za povzdigo ljudske omike. 17. junija 1814. l. ukazal je, naj se pospešujejo šole ljudske povsod, kjerkoli jih ljudstvo želi. V početku se ni treba tudi nad pomanjkljivostimi spodtikati. Brezplačno za šolo ponudena soba, če tudi ni taka, kakor bi morala biti, je vendar boljša, ko nobena, ker ljudska naobraženost pričeti se mora jedino le pri ljudski šoli. Toda kmalo zatem je bil Franc I. drugega mnenja. Zadostovalo mu ni več, da so izrazile občine željo po šoli. 15. februvarija 1815. l. zapovedal je, da se na to ne more čakati, ampak se naj dela na vso moč za povzdigo ljudskih šol ter se pri tem nič ne prengli.

Tudi nedeljskim šolam obrnil je Franc I. vso svojo pozornost. Že 15. februvarija l. 1809. prepovedal je vzeti v službo pastirja, ki se ne izkaže s spričevalom kake ljudske šole; tisti otroci pa, ki nikakor ne morejo obiskovati redne šole, hoditi morajo vsaj ob nedeljah in praznikih od 1 do 3 v nedeljsko šolo. 7. junija 1814. l. ponovila sta se ukaza od 1. oktobra l. 1778. in 11. julija 1786., vsled kojih se je vsem rokodelskim učencem ukazalo, ves čas obiskovati nedeljsko šolo, ter napraviti 14 dni predno postanejo pomočniki, izpit pri katehetu. Od 21. marcija 1815. l. dalje morali so celó oni, ki so ljudske šole dobro zvršili, nedeljske šole obiskovati.

Učni jezik bil je v vseh ljudskih šolah, izvzemši šestih na Kočevskem, slovenski in že leta 1815. ukazala se je raba slovenskih knjig ter se ob enem ustanovila v Ljubljani stolica za slovenski jezik, a razen bogoslovcev so si to dobroto le malokateri v svoj prid obrnili.¹¹⁾

Od avstrijskih knezov tako podpirano kranjsko šolstvo vspelo se je polagoma na visoko stopinjo. L. 1848. bilo je na Kranjskem 7 glavnih, 92 trivijalnih in četrto dekliških šol, potem pa 5 industrijalnih in 101 nedeljska, v katerih se je učilo 21.297 otrok. Seveda so bile še jako pomanjkljive, ker 36.624 otrok ostalo je brez pouka in 1543 krajev ni imelo nobene šole.¹²⁾ *A l. 1848. prevzel je vladarstvo avstrijskih pokrajin presvitli cesar Franc Josip I., ki je povzdignil ljudsko šolstvo do tolike stopinje, da se primerja lahko s šolstvom najizobraženejših držav.*)* Ivan Verhovec.

Knjiga Slovénka

dobah XVI. XVII. veka.

Knjiga II. Sacrum Promptuarium.. Pars secunda. Venetiis 1691. 4°. 10 L. 590 Str. Approbatio je l. 1695; torej tudi knjiga ni mogla prej na svetlo. Naslov je

¹¹⁾ Mittheil. 1849, 17.

¹²⁾ Mittheil. 1849, 15.

*) Pričujoči spis je ponatisnil „Učit. Tov.“, ker spada v šolstvo in času primerno razlaguje šolsko zgodovino, dasiravno ne potrjuje vseh nazorov in razsodkov, kateri se razodevajo v njem. Kakor pa je nedavno „Slovenec“ dal povod, da se je prvi zdanji pesnik slovenski océnil od vseh strani, tako gre tukaj „Učit. Tovarišu“ zasluga, da se zdaj tudi v sestavku: „Kranjske šole in Habsburžani, njihovi pospeševalji“ resnica lahko prav spozná. Uredn.

z malo premembo posnet le po I. Knj. — Poklanja jo „Concionator et Guardianus“ Comiti Domino Georgio Sigismundo A' Gallenberg, Domino in Thurn, Rossegk et Gallenstein etc. Pridige so od Dom. I. Adv. — IV. p. Pasch. — vmes dvojne postne o deseterih zapovedih Božjih ter o peterih rečéh potrebnih k zakramentu sv. Pokore. V razgled bodi:

Na prvo nedelo v adventu.

Erunt Signa in Coelo . . . Se bodo čudessa godila na Sonci, inu na luni, inu na Zvesdah inu na semli bo ludem britku: Inu tedaj bodo ony vidily Synu tiga človeka prideočiga v' oblakih z' veliko oblastio, inu z' veličastvom. Luc. 21.

Jest morem sposnati de dolgu čassa sim premišloval poprej, kakor sim sgruntal, sakaj S. katoliš Keršanska Cerku nam naprej postavi ta strašni S. Evangeli današni dan, na kateri sačnemo čakati, inu se troštat, de, hitru bo knam prišel na semlo z' Nebess nafs lubi inu Vsmileni Odresgenik Jezus, dokler tiga S. Prihoda se imamo veliku več vesseliti, kakor pak bati, inu vender ta S. Euangelist li od teh strašnih rečij nam govorij, ali uržoh tiga se meni zdy, de je de bi se my perpravili njemu napruti pojti, inu spodobnu njega prjeti: Zakaj jest pissanu najdem, de kadar Rimski Cessar je imel venu drugu Mestu rayžat, je naprej poslal svoje žolnerje, inu rihtne hlapce, kateri v' rokah so deržali gayžle, šibe, palice, inu nage meče, inu na vus glass so vupili: Date viam Consuli, Quirites, date viam Consuli. De bi skuzi taiste gayžle, inu šibe dali zastopit, de aku ne bodo spodobnu prjeli, inu častili Cessaria, bodo press vse milosti štrajfani. Peržianski krajli pak kamarkuli so šli, so zapovedali de nyh rihtni hlapcy pred nymi so ogin nesli, skuzi kateru so hoteli dati zastopit, de žive bodo sturili žgati taiste, kateri kakušno nespodobnost, ali nepokoršino bodo svojemu krajlu sturili. Krajl Heliogabalus, kadar je šal svoje podveržene mesta obyskati, je vselej veliku poprej zapovedal perpraviti takušnu lepu prebivalše de se je moglu reči de je enu semelsku Nebu, sicer je žugal velike štrajfinge dati tem sanikarnom, inu nepokornom, satorai nikar li njegovu podveržani folk, temuč tudi Rimlary, inu Persianery se so poflissali, kar nar več ym je bilu mogoče svoje krajle, inu Cessarje častitu, inu spodobnu napruti pojti, yh sprimiti, inu gori vseti, de bi tem perpravlenem štrajfingam ne bily podverženi. Glihi viži se meni zdy, de z' namy sturij S. C. K. C., katera dokler vidi de v' kratkem ima k' nam priti Naš Gospud, inu Odrešenik, nam te strašne rečy, inu štrajfinge sodniga dneva osnani, de bi se my taistih bali, inu poflissali častitu, inu spodobnu k' njegovimu prihodu perpraviti, kakor sam G. Bug govorij rekoč: Ecce ego mitto Angelum meum, ante faciem tuam, qui praeparabit viam tuam ante te etc.

Knjiga III. Sacrum Promptuarium. Labaci 1696. 4°. 9 L. 626 Str. Approbatio Min. Gen. 1697. Censura Ordinarii Labac. 1698. Podarja jo Dom. Franc. Alberto Pelzhover, Baroni de Schönau etc. Index. Sermones Festivales. V dokaz bodi:

Na ta veliki gud inu praznik Christusoviga Rojstua.

Cum essent ibi . . . Kdar so ony tamkaj bily, so se ty dnevy Mariae dopolnili, de je imela roditi. Inu ona je rodila svojga pervorojeniga Synu, inu ga je povila v' plenice, inu ga je položila v ene Jasli. Luc. c. 2.

Je tedaj vener reiss, de ti ò častita Maria Divica v' tvojim čistem telessi si nossila taistiga, katiriga zemla, inu Nebu obseči nej moglu. Quem coeli capere non poterant, tuo gremio contulisti. Tedaj je vener rejss, de Stuar je svojga Stuarnika porodila, inu vener Divica je postala? Tedaj je vener rejss, de ta kateri na tryeh persteh vuss volni svejt deržj, v' plenicah povit ležy? De Syn Božij, kateri je bil od vekoma, danas je rojen v' Bethlehemske stalice? O čudu preveliku! O nezgruntana skriunost Božia! Katero premisleoč sledna človeska pamet od čuda zamaknena postane:

Zatoraj oben nyma uržoha zamirit Svetimu Cyprianu, če danas na letej S. Skriunosti taku močnu se čudi rekoč, de posehmal obeni drugi reiči se ne bô več čudil, kakor poprej se je čudil, videoč Nebu z' soncam, luno, inu zvezdamy cerano: zemlo z' rossamy, inu z' želisčom pokrito: morje: morje taku široku, inu glaboku, de taistu zgruntat se nezamore, temuč zamaknen od čuda tiga S. Roystua Synu Božiga, na letem vse moje živoče dny se bom čudil. Miror tantum Deum etc. . . . Vsij Sveti Vučeniki danas se čudio, inu z' S. Bernardam pravio . . . Se čudio Theologi, koku tu more biti, de letu današnu Detece je pravi Bug, inu pravi človik? Se čudio Philosophi de resničnu se more od ene persone reči de je bila od vekoma, katera danas je rojena? Počti se čudio, de taista Bessedá, katera zemlo, inu nebu napolni, danas pak venih ofslovih jasselcah stisnena ležy. Retorici od čuda so mutasti postali, videoč de vse figure danas so napolnene. Astrologi so zamakneni, v' tem kir vidio, de sonce z' Nebess na zemlo je prišlu prebiuat. Juristi se nemorio prečudit de ta nedolžni more dolh za tiga dolžniga plačat. Arcati se čudio videoč, de Arcat čez vse Arcate je danas vse bolezní človeske na sebe vzal, de bi ty bolni osdravili. Malary tudi se nemorio prečudit v' tem kir vidio, de ta ner žlahntiši, inu lepši Pildik veni stalici ležij, namreč Jezus Syn Božij. Inu če tudi my bomo leto Nebesko skriunost Rojstva Jezusa Syna Božiga premislili, uržoh velik zadosti se čuditi, inu Jezusa lubiti bomo imel, poslušajte tedaj mene N: N: z pravo andohtio ter začnem itd.

Knjiga IV. Sacrum Promptuarium. Labaci 1700. 4°. 4 L. 490 Str. Ex Typographéo Mayriano. Dom. Petro Antonio Codelli de Fonenfeldt. Sermones diversi pro diversis occurrentibus sacris ministeriis.

(De verbo Dei. De vera fide. In primitiis sacerdotis. In die installationis parochi. In praesentatione vicarii vel cooperatoris. Pro electione abbatissae. Pro induenda moniali. In professione monialis. Tempore belli. Ob partam de Turcis victoriam. Tempore pestis. Extincta peste. Tempore famis. De gratiarum actione pro obtenta fertilitate. Pro ecclesia nova aedificanda. In dedicatione ecclesiae. De sanctissimo rosario. De confraternitate s. scapularis B. V. Mariae. SS. Trinitatis. Ss. Sacramenti. In funere parochi. In funere nobilis viri; nobilis ac virtuosae matronae; juvenis puerperae; mulieris viduae timentis Deum; valetudinarii et valde afflicti. In morte personae violenter vel improvise extinctae; negotiatoris; adolescentis; puellae; rustici. De jubileo. Dum ad B. Virginis ecclesiam pro impetranda pluvia processio instituitur. De passione Domini. Concionator auditoribus valedicit eosque benedicit). V tej poslednji kaže, da je pridigal tri leta v Ljubljani. Slovo jemaje govori (str. 485):

„ . . ohranite li moje serce, zakaj vam oblubem, de nihdar nebo pozabilu na letu Bogaboyeče Lublansku Mestu . . . Resničnu inu očitnu spoznam, de nikuli nebom pozabil na leta bogaboyeči folk, na lete poštene ludy, na letu žlahntnu Mestu, ampak bom vselej G. Boga prossil . . ., de bi ta folk poterdil v svoy Sveti gnadi, inu nyh pamet resvetil, de bi tu dobru, od hudiga rezločit znali, tu dobru Bogu dopadeče izvolili, inu od tiga hudiga se zderžali, kakor te try lejta per moyh Pridigah so šlišali . . . Spumnite N. N., kar ste šlišali v' moj prvi Pridigi, koku nucnu inu potrebnu je hodit pošlušat Božjo bessedo . . Spumnite na tu kar ste v drugi moy Pridigi šlišali, de naša sama vera je ta prava, skuzi katiro si zamorimo tu večnu izveličajne zadobiti, če tudi naše djaine se z' vero zgliha (486)^o. — In v tej govori na pr.: „Ner poprej vprašajmo Ajdje kaj z' eno vero imaio? . . Turke . . Vuprašajmo zdaj te Luterš inu Calviniš kaj z' eno vero yh je vučil Luter Martin, kateri eno Nuno iz Kloštra je bil upelal inu žnio živil, kakor de bi njegova žena bila; inu Calvin, kateriga v' tem mesti Noiona živiga so imeli sežgati, dokler je bilu njemu zvižanu de ta mutasti negnusni greh je tribal: Iz vst teh dveh lotrou vejim de neč brumnega inu čedniga nebomo šlišali. Pošlušajte kaj govori Luter Marten, on pravi de nej mogoče čistu živeti, inu de en velik greh sturj,

kateri oblubi G. Bogu divištvu deržati inu čistu živeti. Calvinus pak je vučil, de človek nemore dobru sturiti, de bi si lih hotel, rekoč de nima svoje fraj vole, raunu kakor en pis na kateni pervezan, kateri se nemore iz mesta ganiti, če Gospodar n'hoče, taku de tudi my nemorimo ni hudiga, ni dobriga sturiti, temuč de G. Bug je tudi uržoh kadar greh sturimo, in de človeka fardama, de si lih neč hudiga, ali grešniga nesturi. Oh preprosti Ludje! . . Sama naša Sveta Katholiska Vera je ta praua, Bogu dopadeča, inu od Boga zapovedana; inu de naša vera je Bogu dopadeča, so spoznali inu poterdili Ajdje . . . Mahomet . . . inu Luter Martin, kateri je djal: Dico sub Papatu veram esse Christianitatem, imo verum nucleum Christianitatis . . . (17. 19)“. — Na zadnji strani (490) pravi: „Žegnaj Tebe Lublana G. Bug, ex Sion . . . Maria Divica Mati te milosti, jest Tebi perporočim te lubeznive moje pošlušavice, inu tu žlahtnu Lublansku Mestu . . . Comendo vos Deo, et Deum et meipsum vobis comendo“.

„Index 3 L. Haec Quarta Pars reperitur apud D. Adamum Skubè Bibliopolam Civem Labacensem etc“.

Knjiga V. Sacrum Promptuarium. Singulis per totum annum Dominicis I. Adv. — XXIV. p. Pent. praedicabile. Labaci 1707. 4°. 7 L. 640 Str. Typis Joannis Georgij Mayr. D. Anselmo Carthusiae Vallis Jocosae Praesuli. V razgled naj služi (Dom. Quinquagesima):

„Kadar Sveti Franciscus Xaverius Apostel noviga svejta je bil v' taiste Indianske dezele, od Svetiga Ignatiusa poslan, de bi taisti sapelani, inu preprosti folk od Malikuajna k' službi praviga Živiga Boga perpravil, je bil nešal, de taisti reuni folk po nekatireh deželah so molili za svojga Boga tiga požrešniga, pianiga, inu nesramniga Boga Bachusa; timu Svetimu Xaveriusu se je smilil ta preprosti folk, ter začne z velikem aiffram pridiguat, inu iskazat nyh nepamet, de eniga taku požrešniga, inu nesramniga Boga molio: ta preprosti folk svoje ocy odpre, svojo norust spozna, Bachusa zapusti, ter tiga praviga živiga Boga, Stuarnika Nebess, inu zemle začne molit; Pildi tiga Malika Bachusa, namreč hudičy sačneo vpyti: Mortuus est Bachus, mortuus est Bachus . . Enu veliku vesselje je na tem imel S. Xaverius, videoč de Bachusa več nemolio, ampak Boga Vsigamogočiga. Huala bodi G. Bogu, de jest tudi videm de v' naši deželi nemolio za Boga Bachusa, ampak Boga Vsigamogočiga, ter žiher zamorem reči: Mortuus est Bachus. Vmerl je Bachus, za tiga volo močnu se rezvesselim, polek pak močnu žalujem, de on je pustil eniga Synu, katiri nej neč bulši, kakor je bil njegou Oča Bachus, leta je sapelaval Ajdje, on pak sapelaua karšenike; Bachus se je klatil po Indiah, njegou Syn se klati po naši deželi, ter je vže v naše mestu prišal; zatoraj vass prossim varite se za Božjo volo, de nebo v vašo hišo prišal, sakaj kamer kuli pride ta prekleti Šelim zapele, ogolufà inu farata te ludy. Oh fardamani goluf! Bug ti nedai jutrišniga dneua dočakat, de bi se bil zadavil, inu pobil poprei kakor si v našo deželo peršal, ali pak de bi bil utonil, kadar iz Indie si se samkaj pelal, zakaj se boym, de še katiriga mei mojmi Pošlušavici bo zepelal inu faratal, vedeoč de je ta ner vekši faratar, goluf inu zapelavi šelim. Je reis de en velik faratar je bil Saul . . . Amnon . . . Ali de bi Bachusau Syn nebil hujši faratar jest bi n'hotel njemu vošit tulikajn hudiga, dokler pak vejm zagvišnu, de taužent inu taužent yh je zapellal inu yh bo še zapellal, za tiga volo mu vosčim de bi se zadavil inu trešil. De bi pak vy N. N. tudi od njega nebili zapelani vam hočem imé inu njegove golufe povedat, de se bodite znali varvat: Bachusavimu Synu je ime Pust . . . Oh prekleti goluf! gdu je tebi dal oblast rešit zdaj ludij od deržajna S. Zapuvidi Božyh? Ta Bug, ta zapuvid, ta paku, katiri je v Posti, je tudi ob Pusti. Bug skuzi grehe se taku režali zdaj, kakor ob Veliki Noči, ter yh štrajfa taku zdaj kakor ob drugem času . . . Annaite se tedaj šem, plessa, pyanstua, de bote peklenski martri odšli, inu nebessa si zašlužili (161 — 173).“

An. 1693. Conditur celebris Academia Operosorum Labacensium in Jassonea Urbe, pia in Apollinem idololatria, ac immarcescibili Pieridum applausu (Epitome Chronologica . . . J. G. a Thalberg pg. 88). Tej družnik je bil vže Promptus — Janez Križski. Ker je pa ta družba očitno svoje delovanje pričela še le l. 1701, spada tudi njeno opisovanje v naslednje stoletje.

O p a z k e.

(Piše **Dolinski.**)

6.

Pred tremi leti smo ustanovili v našem okraji „Slovensko učiteljsko društvo“. Nekatere točke društvenih pravil pokazale so se nepraktične; te je treba predrugáčiti. Tako na pr. odstavek 4. pravi: „Pravi ud more biti vsak javni ljudski učitelj ali učiteljica“. Vsled prigovarjanja nekotih gospodov tovarišev šteje naše društvo veliko vnanjih, oddaljenih pravih udov.

Ako ne pridejo vnanji, oddaljeni k zborovanju, in da še kateri naših manjka, ni postavnega števila pravih udov, in zborovati se ne more. Tako se je pripetilo v dan 9. novembra minolega leta. Ta odstavek naj se v prihodnje, morebiti tako-le glasi: „Pravi ud more biti vsak ljudski učitelj ali učiteljica služec v Koperskem šolskem okraji“. — Odstavek 8. se glasi: „Letni donesek vsakega pravega in podpornega uda je en gol-dinar, kateri se porabi za društvene troške (plačuje se pri vpisovanji in potem v začetku vsakega leta)“. Ta odstavek moramo predrugáčiti tako, da bode vsak ud redno plačeval. — Dostavi naj se društvenim pravilom odstavek: „Društvo ima svojo knjižnico in v to opravilo voli skupščina iz mej pravih udov knjižničarja“. Dostavi naj se, morebiti, tudi odstavek gledé petja in pevovodje. — Utegne se nam vender kdaj posrečiti, da bomo po tužnej Istri vsaj národne pesmice mogli vkupno prepevati, v kar pomozi Bog pa nekoliko požrtvovalnosti!

7.

Ustrahovanje v šoli je prvo, naj merodajniše sredstvo, vsled katerega se vzdržuje toliko potrebni red in točnost, utrjuje in krepi pokorščino, ubogljivost in spoštovanje v človeški družbi.

Ustrahovanje v naši šoli ni tedaj najvažnejši in prvi pogoj, da moremo otroke uspešno poučevati, temveč ona je važen in imeniten predmet, s katerim našo mladino vzgojujemo. Mladino moramo vaditi reda in točnosti, pokorščine, ubogljivosti in spoštovanja, da bode odrasla redna in točna, pokorna in ubogljiva v človeštvu; da bode pospeševala red in točnost v spolnovanji svojih dolžnosti.

Ako tedaj učitelj v svoji šoli učencev prav ne ustrahuje, ne more uspešno poučevati tem manj pa mladino vzgojevati.

Leta 1879. bila je v Ajd . . . nemška predstva, v kateri je pripravljala glavna oseba v igri, predstavljajoč starega učitelja, svoje učence na prihod kraljičen. Prosil je učitelj otroke, naj bodo, za božjo voljo, saj danes mirni, in da bodo dobro znali, ko pride kraljica; povedal je učencem, kaj bode vsakega vprašal. Kraljica stopi v šolo. Otroci, sevé, delali so, kakor so bili vajeni. Eden prosi ven, drugi skače, tretji se prestopa, četrti spí itd. Ko pa učitelj začnè izpraševati, bil je še-le pravi smeh. Otroci v največjem neredu zamenjali so mejsobojno prostore. Učitelj vpraša prvega iz računstva, a ta mu odgovarja nekaj iz zemljepisa; in tako je vsak učenec vse naopačno odgovarjal, kar ga je učitelj vprašal. Pri vprašanji so otroci pa tako upili, roke vzdigovali, kdo bode

več in prej povedal; in ako jih ni učitelj z vprašanji zadovoljil, obsuli so ga otroci in kar za suknjo vlekli. Kraljica odhajaje je vendar učitelja in otroke pohvalila — bila je namreč gluha — in mi smo tudi učitelju ploskali rekoč: Ti si pravi „šolmošter“.

8.

Učitelj mora otroke napeljevati, da mu na vprašanja vsestransko prav in dobro odgovarjajo. Slabo, ako otroku, če hitro ne zná, učitelj pové. S tem ne vzbujamo ter ne pospešujemo v otrocih mišljenja, temveč miselnost v razvitku zadržujemo. To zapazimo hitro. Otroci si ne prizadevajo temeljito nastavljenega jim vprašanja razmišljavati; veliko njih dušno lenobo pase — telesno so pa nemirni. A vendar poklican pogumno vstane, če prav ne zná, ker dobro vé, da mu pové učitelj. Sploh imajo otroci bistro okó. Kmalu zapazijo še tako malo učiteljevo slabost, ter jo hitro v svojo korist uporabijo.

9.

„Slovensko učiteljsko društvo za Koperski okraj“ je užé večkrat preudarjalo in ugibalo, kako bi si učitelji v Istri mesto desetletne, petletno doklado priborili. Ta točka ostala je do danes od strani našega društva nerešena, ker društvo je čakalo ugodnejšega časa. In gotovo bi društvo prej ali slej to nalogo pričelo izvrševati, ako bi nas ne bili čč. gg. tovariši — Italijani — prehiteli. (Pa tudi dobro — morebiti še boljše.) V prvi polovici meseca julija t. l. dobili smo od te strani vsi definitivni učitelji in učiteljice prošnjo na deželni isterski zbor v podpis. V tej prošnji, katero so vsi definitivni učitelji in učiteljice itd. v Istri lastnoročno podpisali, prosi se deželni zbor v Poreču, da bi odpravil prvo desetletno in vpeljal petletno doklado, kakor jo tovariši v družih deželah uživajo. — Vsaj imamo vsi enake dolžnosti!

Upati je, da bode slavni deželni zbor to prošnjo učiteljem in deželi v korist ugodno rešiti blagovolil, kajti, ako se mora učitelj za vsakdanji živež pretrdo boriti, ne more v šoli z veseljem in uspešno delati — in vsled tega dežela dušno in gmotno trpi. Učitelj mora biti plačan že vsled državne šolske postave §. 55. ad 1., da more sebe in družino krajevnim razmeram kolikor toliko pošteno preživiti. — Naši poslanci — osebito okrajni šolski nadzornik g. Spinčić — upati je, bodo se gotovo potegnili za priboljšek učiteljstvu; tudi od italijanske strani tega pričakujemo, kajti mej slovenskimi učitelji v Istri je tudi ogromno število italijanskih; in tako se utegne naše upanje izpremeniti v uživanje, v kar pomozi Bog! (Dalje prih.)

Č a s.

Da se more določiti čas raznim dogodkom, treba je primerne delbe časa. — V navadnem življenji delimo čas v dneve, tedne, mesece in leta. Pri tem ravnamo se po enakomernih gibanjih solnca in meseca, katera gibanja so vidna povsod na vsej zemlji.

Vzhod in zahod solnca vzroči nam dan in noč. A dan ne določuje se povsod jednako, na jednak način. Judje n. pr. računajo za dan čas, ki poteka od jednega solčnega zahoda do družega, ter štejejo 12 ur do vzhoda solčnega in od vzhoda do solčnega zatona zopet 12 ur. — Kristijanje štejejo za jeden dan 12 enakih ur in sicer: od polnoči pa do poldnéva 12, ter od poldné do polnoči zopet 12 ur. — Zvezdoznanci ali astronomi pa računijo od jednega poldnéva pa do prihodnjega 24 enakih ur za jeden dan.

Lunini izpremeni vzročijo tedne. Teden obsega čas, ki iznosi 7 dni: toliko primeroma poteče od jednega luninega izpremena do drugzega (mlaj — prvi krajec — ščep — zadnji krajec). — Grkom štel je teden deset dni (dekades). Rimljanski tedni pa so imeli po 8 dni (ogtoades).

Čas, v katerem se luna jedenkrat zasuče okrog zemlje, ali bolje, ki preteče od jednega ščepa do prihodnjega, imenuje se mesec. Mesec ima 29 dni, $12\frac{3}{4}$ ur. V dejanskej porabi pa računimo za jeden mesec 30 ali pa 31 dni. Le februarij ima 28, v prestopnem letu — to je vsako četrto leto — pa 29 dni. — Stari Rimljani imeli so s početka le deset mesecev. Prvi mesec jim je bil marcij. Mesec julij zval se je kvintilist t. j. peti, in avgust sekstilis t. j. šesti mesec. Drugi meseci imeli so ista imena, ko dandanes. December pa ni bil kot pri nas zadnji, marveč deseti mesec. V popravo Rimskega koledarja pridejali so pozneje še dva meseca, namreč januarij in februarij.

Čas, katerega rabi naša zemlja, da se zavrtí jedenkrat okoli solнца, in ki obseza 365 dni, 5 ur, 48 minut in 48 sekund, imenuje se leto. Sploh pa se računí za navadno leto 365, za prestopno leto pa 366 dni. Vsakega prestopnega leta število je deljivo brez ostanka s številom 4. Prihodnje leto bo prestopno. (1884 : 4 = 471.) — To določitev leta uvél je Rimski diktator Kaj Julij Caesar nekaj pred Kristusovim rojstvom. A za $11\frac{1}{4}$ minut je preveč vračunil, kar znaša v 400 letih 3 dni in 3 ure; zató je l. 1582. papež Gregorij XIII. zaukazal, da imajo v bodoče v dôbi 400 let odpasti 3 prestopni dnevi, takó, da bi potem bila slednja stoletnica trikrat zaporedoma navadno leto, a četrtokrat pa prestopno. Stoletnica 1900 bode toraj kakor 1700 in 1800 navadno in šele 2000 bode zopet prestopno leto. — Ta pravilnejša določitev leta imenuje se po svojem povzročitelji Gregorijanska uredba koledarja ali novi slog. Vsi kristijanski národi so vzprijeli ta koledar, le Rusi ne, oni se še ravnajo po Julijanskem letu ali po starem slogu. Vsled tega že sedaj štejejo 12 dni manj nego mi in njih novega leta dan pade na 13. dan januarija po našem t. j. Gregorijanskem koledarji.

Časovna vrsta, ki broji 100 let, imenuje se stoletje. Mi sedaj živimo v devetnajstem stoletji po Kr. r. — Rimljani so rabili manj brojne letne vrste. Dvoletni čas zvali so — biénij, dôbo pet let — lustrum, vrsto 10 let — decénij itd. — Grki pa uporabljevali so pri časovnih svojih računih dôbo 4 let, ki so jo zvali olimpijado.

Naposled nam je še navésti, kedaj in kako so se pričela razna letošteja.

Kristijansko letoštetje pričelo se je v 6. stoletji po Kristusovem rojstvu. Predlagalo se je po opatu, katerega imé slóve: Dyonisius exignus, l. 530. in potem i vzprijelo od vseh kristijanskih ljudstev.

Nekristijanski národi imajo pa svoje posebne letobroje. Najznamenitejši so: židovski, starogrški, starorimski in noveji turški letobroj.

Židje štejejo leta od stvarjenja svetá pa neprestano do denšnjih dni. Začetek leta ali novo leto imajo Judje septembra meseca, ob jesenskem enakonočji. Sedanje kristijansko leto 1883. je pri Židih l. 5644. od stvarjenja sveta.

Stari Grki šteli so leta po olimpijadah. Olimpijade imajo svoj pričetek l. 776. pred Kristusovim rojstvom.

Rimljani pa so brojili leta od časa, ko se je ustanovilo mesto Rim (ab urbe condita), torej od l. 754. pred Kristusovim rojstvom.

Turki pa štejejo leta od tačas, ko je pobegnil Muhamed iz Meke v Medino, tedaj od l. 622. po Kr. r. Njihovo letoštetje imenuje se hedžira (hegíra). Turki imajo torej letos po svoji hedžiri 1299. leto. —

A. Gradíšnik.

Opis Krškega okrajnega glavarstva.

I. L.

(D a l j e.)

Studenec.

Zemljepisni del.

V tej občini je ena dvorazredna ljudska šola v vasi Studenec. Prebivalcev je tu 1520, in sicer kakor župljánska občina, kakor šolska občina pa samo 880; politiški občini Studenec je pridružena tudi Bučka, vkup 3100 prebivalcev. Za šolo ugodne mladine je 135 v župljánski občini, v šolo pa je hodi 80 (iz šolske občine). Najviši hrib je Sv. Primož, potem Orle, Režanec in drugi manjši. Ob meji te šolske občine teče reka Sava na severo-vzhodni strani; občino pa pretakata potoka: Impolski potok, ki izvira iz pod hriba Sv. Primoža, in teče od zahodne proti severo-vzhodni strani, ter se pri gradu Impolca izliva v Savo. Drugi potok je Štagina, ki teče od zahodne strani proti vzhodnej ob meji sosedne občine Sv. Duh in se pri vasi Arto izliva v Savo. Zemljo te občine pokrivajo največ bukovi gojzdi in grmovje, potem njive in vinogradi; travnikov in pašnikov je pa prav malo. Tukajšnje ljudstvo se razun s starokopitnim kmetovanjem, osobito z vinorejo, z ničemur ne pečá ter raje strada, kakor da bi se lotilo katerega družega zaslužka; toliko je lahkomišljeno in brezskrbno; zato je pa tudi sploh ubožno. — Ker je v tej občini prav malo travnikov in pašnikov, je torej tudi le malo živine, prešičev še naj več, ovac in koz pa nič. — Brati zna odraslenih nekako 20 od 100, pisati pa jih le zna nekako 3 — 4 od 100. — V župnini so vasi: Studenec, Rovišče, Arto, Ponikve, Brezje, Zavratac, Prevole, Osredek, Hubajnica, Impole in Orle. Cerkvi ste tukaj razun župljánske še Sv. Urha v Roviščah in pri Sv. Primožu. Ob Savi je graščina Impolca. Sredi vasi Impole se še vidijo podrtine starega grada Impolca. Drugih zanimljivih stvari tu ni.

Zgodovinski del.

Župljánska cerkev je bajè zeló stara; prvi župnik je bil Anton Kopčavar. Župa je od leta 1780. Šola je stara še le od leta 1879., in prvi učitelj je zdanji nadučitelj J. Gantar. Za zidanje šole so bili podarili: Patron Zatičina 800 gl., erar 1500 gl., gosp. Pfeifer lepo cesarsko podobo in naš presvetli cesar 80 gl. v napravo učnih pripomočkov.

D o p i s i.

Iz Rogačkega okraja. (Učiteljska konferencija.) V dan 2. avgusta t. l. smo imeli učitelji tega okraja svojo uradno zborovanje. Predsednik je bil g. c. kr. okrajni nadzornik Janez Ranner. Nazočih učiteljev je bilo 16 in 1 učiteljica; mej temi so bili 3 gosti iz Šmarijskega okraja. G. predsednik pozdravi nazoče ter otvori konferencijo. Za namestnika si izvoli g. nadučitelja Orač-a. Za zapisnikarja pa se enoglasno izvolita gg. Kit in Porekar. — G. nadzornik poroča o svojih opazkah, katerih si je preveliko nabral. — Nalogo: »Kako naj se vzbuja in gojí ljubezen do Najviše vladarjeve hiše, do očetnjave in do domovine«, je reševal g. Orač. Z dostavki se oglasijo: gg. Breznik, Škrabelj, Klanjšček in g. predsednik; določi se sledeče: 1) učitelj mora biti sam pravi domačin; 2) v šoli se naj ta ljubezen gojí z vzgledi, domovinoslovjem, berili, pesmami, veselicami in pripravnimi slavnostmi; 3) okrajne in šolske knjižnice naj skrbé za mnogo takih spisov, ki so domovinskega duha in 4) cesarske podobe se naj v učilnici pri posebnih slavnostih ovenčajo, cesarska pesem naj se raztolmači. — 2. naloga se je opustila, 3. pa preložila. 4. nalogo »Slovniska obravnava nekega berila iz Drugega ali Tretjega berila za najvišjo stopinjo« je z občnim priznavanjem prav dobro rešil g. Porekar. Pri tej točki je poročevalec, na povdarjanje g. Klanjščeka, za više oddelke slovenskih šol priporočal g. Praprotnik-ovo

slovnico in slovnico c. kr. založbe, ker Drugem berilu slovn. uk ni popolen, kar se vzprejme. Pri 8. točki: »Poročilo stalnega odbora o razvrstitvi in vzporedu spisnih vaj« se za stalni odbor zglasita g. Wesiak in g. Klanjšček. Izvolil se je prvi, ki je prav primerno razpravil svojo nalogo. Z dostavki g. nadzornika in g. Klanjščeka se sestavijo nasveti, ki se vzprejmejo. — O 9. točki: »Poročilo stalnega odbora, pouk iz risanja na narodnih šolah zadevajoče,« poročal je g. nadučitelj Skrabelj. — O knjižničnem stanju je poročal g. Orač. Nazoči se zedinijo in volijo enoglasno v stalni in književski odbor: gđc. Wenzowsky, gg. Orač-a in Skrabelj-na. — Konečno se še stavijo nekateri nasveti. G. predsednik navdušuje učitelje k marljivemu delovanju, se zapisnikarjema in poročevalcem zahvali za trud ter sklene konferencijo s trikratnim »živijo« na presvetlega cesarja.

Brn.

Iz Krškega. (Izv. dopis.) Blagoslovljenje nove šolske zastave in sklep šolskega leta. — Ko je letos učiteljstvo ljudske šole sklenilo v spomin 600letnice združenja »Kranjske s preslavno Habsburško hišo« napraviti šolsko zastavo, je večina odličnih »Krških« stanovnikov pripomogla z novci, da je šola dobila zares lepo zastavo. Izdelala jo je g. M. Drenikova prav okusno. Na eni strani kinča zastavo podoba sv. Alojzija, na drugi pa državni grb z letnicama 1283 in 1883 mej tem pa besedi: »Viribus unitis«. Tudi je zastava dobila tri trakove v deželnih in državnih barvah; dva trakova s primernimi napisi, podarjena od blag. gospé I. Hočevarjeve in I. Stepišnikove, sta v resnici krasno delo. Novo zastavo je blagoslovil Leskovski dekan in častni kanonik prečastiti g. Polak. Mej blagoslovljenjem zastave in pri slovesni maši so Krški pevci izvrstno peli, za kar se jim učiteljstvo tu iskreno zahvaljuje. Tudi oddelka požarne brambe in meščanske garde sta se slovesnosti udeležila. Po dokončani maši je mladina z novo zastavo šla v jako krasno okinčano telovadnico. Za okinčanje so mnogo pripomogli gospici V. in g. K., občinski tajnik. Hvala jim! Tam je šolski vodja otroke primerno nagovoril. Potem je nastopila učenka 4. razreda M. Ž. ter v prav lepem slavnostnem govoru šolsko mladino spominjala na vesele minule dni meseca julija t. l., jih vzpodbujala k ljubezni in udanosti do presvetlega vladarja in konečno zahvalila se vsem dobrotnikom in šolskim prijateljem v imenu šolske mladine, ki so pripomogli k napravi nove zastave. Potem so sledile različne deklamacije in pesmi. Slednjič so se razdelila mej učence letna poročila in spričevala. — Popoludne ob 3. uri se je mladina obeh šol zbrala pod novo zastavo ter je šla na g. Gregoričev vrt, kjer je botra zastavi, blag. gospá I. Hočevarjeva, vse otroke izvrstno pogostila. Tudi gg. Gregorič in Stepišnik sta k pogostovanju veliko pripomogla. Pri tem naj omenim, da je blaga Hočevarjeva gospá, največa dobrotnica »Krških šol«, vse sama pripravila in se za šolsko mladino v resnici žrtvovala, za kar jej bo obdarovana mladina gotovo vedno hvaležna! Mej pogostovanjem so se pele razne pesmi in vršile vsakovrstne otroške igre. Pri slavnosti smo opazili skoraj vso »Krško« inteligenco in tudi mnogo priprostega ljudstva; očitno, da se za napredek šolstva vse zanimiva! Smelo smem trditi, da bo 30. avg. t. l. vsem otrokom pa tudi odrasčenim, kateri so se te redke slavnosti udeležili, vedno v prijetnem spominu ostal. Dobrotnikom pa, ki so k napravi krasne zastave toliko pripomogli, posebno gospema darovateljicama krasnih trakov in slednjič dobri Hočevarjevi gospej za pogostovanje in velik trud, ki ga je imela, izrekamo v imenu šolske mladine, najpri- srčneje zahvalo! Bog povrni!

I. R.

— Vabilo k naročbi Zgodovine štajerskih Slovencev. Namesto prirediti potrebno 2. izdajo Krempelj-novih »Dogodivšin«, ki so bile že l. 1844. v Gradci na svetlo prišle, nameravam bodoče leto izdati in založiti svojo »politično in kulturno zgodovino štajerskih Slovencev«. Da bodem pa število iztisov naprej določiti mogel in se tako izgube obvaroval, prosim vse domoljube, posebno štajerske, da bi se na knjigo (c. 1 gld.) naprej naročiti blagovolili.

I. Lapajne.

S Slapa. V naobrazovalnem tečaju za učitelje na deželni sadje- in vinorejski šoli na Slapu bilo je letos 15 učiteljev iz Kranjske, jeden pa iz Primorske. Tečaj trajal je 3 tedne. Precej prvi dan, ko so učitelji vsi vkup prišli, izvolili so si starosto in dve podstarosti, ki so imeli skrbeti za mir in red pri slušateljih ter jih v vsakršnih okoliščinah namestovati. Ta volitev je bila le bolj formalna, kajti učitelji bili so mej soboj složni kakor bratje; niti najmanjše nezadovoljnosti ni bilo mej njimi, saj vezala jih je vez bratovska, vez tovarištva. — Gospod vodja in g. pristav predavala sta slušateljem v poljedelstvu, sadje-, zelenjado-, trtoreji in kletarstvu. Kako so učitelji marljivi bili, in koliko so se v omenjenih strokah v razmerno kratkem času teoretično in praktično izvežbali, dokazala je preizkušnja v 5. dan septembra, katera je trajala od 8. ure dopoludne do 1/2 3. ure popoludne. K preizkušnji prišel je kot zastopnik deželnega odbora velecenjeni gospod dr. J. Vošnjak, kot slušatelja pa gg.: prof. Erjavec

in dr. H. Dolenc. Koncem preizkušnje se je g. dr. Vošnjak zbranim učiteljem toplo zahvalil za njihov izvanredni trud ter jih vzbujal k neustrajnemu delovanju v prosep naroda slovenskega. Gg. vodiji R. Dolencu in pristavu L. Lenarčiču čestital je k izvanrednemu uspehu, ter se jima tudi v imenu dežel. odbora za njuni trud in požrtvovalnost lepo zahvalil. G. vodja je slušateljem priporočeval, da naj to, kar so si na Slapški šoli pridobili, v korist naroda porabljujejo, kajti na ta način more do boljšega, gmotnega stanja dospeti. V imenu učiteljev se je pa g. Koncilija gg. vodji in pristavu, ne samo za izvrsten pouk, ampak tudi za prijaznost, postrežljivost in očetovsko skrb najtopleje zahvaljeval ter obljubil, da se bodo učitelji po vzprejetih vodilih in naukih na tanko ravnali. K sklepu bi rad še nekaj omenil o potnini, katero so učitelji dobili, a zdaj še molčim; toliko pa moram vendar reči, da bi se za naprej od učiteljev zraven velicega truda in požrtvovalnosti vsaj materialne škode ne zahtevalo. — Vzlic te male črne pičice, ki nam je veselje naše nekoliko grenila, ostane letošnji tečaj vsem slušateljem v najlepšem spominu.

Iz Lokve. (Drugi zvezek Avgusta Armina Lebana »Skladeb«) pride prihodnji mesec na svetlo. Zvezek le-ta, broječ nekaj mešanih, moških zborov in en samospjev bode stal po pošti 40 kr. »Na ogled« se zvezki ne bodo pošiljali. Naročnino vzprejema urednik in založnik

Janko Leban,

učitelj v Lokvi (Corgnale via Divača, Küstenland).

Iz Kameniškega okraja. (Konec.) Sledilo je poročilo g. Razinger-jevo o »lepopisji«. To nalogo prevzel je omenjeni gospod na prošnjo g. nadzornika. Predavanje bilo je jako zanimivo in to tem bolj, ker je pisavo črk po genetičnej metodi tudi na šolski tabli kazal. Dokončavši svoj referat, vnela se je kratka debata »pro et contra«. Videti je bilo, da se je učiteljstvo strinjalo z nazori g. poročevalca. Želeti je, da bi se te praktične metode poprijeli vsi učitelji, ker se ž njo doseže v kratkem času veliko uspeha. — O tretji točki dnevnega reda: »spisje v ljudski šoli«, poročal je obširno g. nadučitelj Burnik. Navedel je osobito načrt spisnemu pouku v 2., 3., 4. oddelku (razredu) in v ponavljavni šoli. — G. Letnar razpravljal je naslednjo točko dnevnega reda: »Kako pristuje Tretje berilo jednorazrednici«. Marljivo sestavljenemu poročilu sledili so nazoči z natančno pazljivostjo. Omenil je posebno, kakó se dá Tretje berilo rabiti pri pouku v slovnici in spisji. Ker se jako izborna tvarina ne dá v zadnjem oddelku, kateri sestoji večinoma le iz učencev, ki so v njem le po eno leto, prebaviti, navedel je te-le berila, katera naj se kolikor toliko temeljito razpravljajo, in sicer v zemljepisi: št. 48., 49., 51., 52., 53., 56., 58., 59., 63., 69., 70., 71., 85., 86., 87., 88.; moraličnega zadržaja in pesmi: št. 1., 2., 3., 7., 11., 12., 17., 18., 19., 28., 29., 35., 41., 42.; za stavkoslovje: št. 9., 12., 53., 130.; za prirodopisje: št. 126., 128., 129., 130., 131., 134., 136., 137., 139., 144., 146., 153., 156., 158., 161., 164., 166., 169., 172., 175.; v zgodovini: št. 192., 197., 199., 200., 207., 208., 209., 210., 213., 215., 220. in cesarska pesem. — G. nadzornik izreče vsem trem poročevalcem svojo zahvalo za njih vestno pripravo in trud. — O točki: »izbiranje šolskih knjig za šolsko leto 1883/4.«, nij bilo mnogo razgovarjanja. Vse učiteljstvo izreklo se je za knjige, katere so bile v rabi v preteklem šolskem letu. — Računi knjižničnega odbora vzamejo se na znanje in izreče se g. Javoršku za njegovo delavnost pri knjižnici zahvala. G. nadzornik priporoča, naj bi se nakupile sledeče knjige: »Ueber den Amtsstyl«, »Brehm's Thierleben« in »Der Insektensammler«. G. Pfeifer nasvêtuje mikroskop. Vse nasvetovano se brez ugovora vzprejme. — Udje knjižničnega in stalnega odbora se na novo potrdijo. Potem pridejo na vrsto stalnemu odboru došli predlogi. Jeden predlog o izpustnicah reši g. nadzornik: izpustnice se smejo izdajati učencem, ki so dokončali vsakdanjo šolo. Na predlog g. Letnar-ja, naj bi se konstituiral odbor peterih, kateremu bi bila naloga določevati, katere knjige družbe sv. Mohora so za šolske knjižnice sposobne, voli zbor gg.: Letnar-ja, Pfeifer-ja, Golmajer-ja, Javorška, Burnika. — Ko so se vse točke dnevnega reda rešile, zahvali se g. nadzornik učiteljstvu za izkazano udanost vladarjevi rodbini o priliki slavnosti 600letnice Kranjske in za njih trud v poslovanju, vzpodbuja jih k vztrajnosti in jih prosi tudi v prihodnje radovoljne podpore. Zborovanje sklene s trikratnim »živio« na presvetlega cesarja. Ko se g. Letnar zahvali nadzorniku v imenu učiteljstva za nepristransko voditev zborovanja, zapojó učitelji cesarsko pesem. — Kakor vsako leto, tako je tudi letos imelo učiteljstvo vkupni obed v gostilni Staretovi. Postrežba bila je izvrstna in jako ceno. Mej petjem, napitnicami in prijateljskimi pogovori približal se je hitro čas ločitve. Sê zahajočim solncem poslavljaljati smo se drug od drugega in se razšli na vse strani zopet k svojemu vsakdanjemu poslovanju.

V. B. —

Iz Dolnjega Logatca. Blagoslovljenje novega šolskega poslopja. V šolski občini v Dolnjem Logatcu so sezidali za tukajšnje dvorazrednico prav lepo novo šolsko poslopje,

katero se lahko šteje mej prve v deželi. V nedeljo 23. preteč. m. je bila ta nova šola blagoslovljena. Ves kraj je bil olepšan z državnimi in z deželnimi zastavami. Na vse jutro pokali so užé topiči in občáni so se zbrali ob 9. uri v cerkvi. Od tod je šel slovesni spreved k šoli, pred katero je šolska mladina v vrsti stala. Celó uro je trajalo duhovno opravilo, katero je opravljaj Vrhniški dekan preč. g. Šlibar s spremstvom še 4 drugih duhovnov. Blagoslovljali so poslopje najpred zunaj, potem pa znotraj, kamor je šla precej tudi mladina. Mej blagoslovljenjem (po Rimskem ritualu) so Logatski pevci prelepo peli dotične psalme in odgovore. Po dokončanem blagoslovljenju je g. dekan razdelil učencem spominske podobice. Pri tej lepi slavnosti so tudi bili c. kr. deželni šolski nadzornik, blagor. g. R. Pirker, v imenu dež. šolskega sveta, predsednik okrajnega šolskega sveta, okrajni glavar blagor. g. Mahkot, njega namestnik, okrajni šolski nadzornik, g. Fr. Grkman, udje krajnega šolskega sveta in mnogo drugih gostov. Po dokončanem blagoslovljenju je g. deželni šolski nadzornik izrekel veselje, da je občina sezidala tako lepo poslopje, katero zadostuje vsem terjatvam v vsakem obziru; predsednik okrajnega šolskega sveta pa je hvalil občáne, ki so toliko storili za šolo, ter je sklenil govor s trikratnim »živio!« presvetlemu cesarju. Pevci so zapeli cesarsko pesem in slavnost v šoli je bila končana. — Ko smo prišli v slovesnem sprevedu iz šole v cerkev, pridigoval je g. dekan največ o šoli, in je stariše poučeval, kako naj svoje otroke za šolo pripravljajo in kako naj jih potem, ko v šolo hodijo, dalje vzgojajo, ter učitelje pri tem težavnem delu vedno lepo podpirajo i. t. d. Potem služil je g. dekan veliko sv. mašo z azistenco. Pevci so tudi pri maši prav lepo peli. Opoludne je bil vkupni obed, pri katerem so se vrstile razne napitnice, najpred Nj. Veličastvu, g. deželnemu predsedniku, potem pa drugim odličnim osebám, tudi občini, učiteljstvu i. dr. Želimo, da bi lepo novo šolsko poslopje služilo lepemu, vzvišenemu namenu.

Iz Škofje Loke na Gorenjskem. 26. preteč. meseca (zjutraj ob 5.) je umrl tukajšnji nadučitelj in voditelj čveterorazredne deške ljudske šole, g. Lovro Sadar. Rojen je bil 1832. l. v Komendi in je služil od 1852. l. Bil vrl učitelj; njegov spomin bode živel mej nami! 23. preteč. m. je tudi umrla v tukajšnjem uršulinskem samostanu č. m. Kordula Bartol, učiteljica v notranji šoli. Naj v miru počivata!

Iz Ljubljane. Vabilo. K občnim zborom „društva v pomoč učiteljem, njihovim vdovam in sirotam na Kranjskem“, „Slovenskega učiteljskega društva“ in „Národne šole“ v 4. dan okt. t. l. gg. ude uljudno vabijo odbori „imenovanih društev“.

Razpisi učiteljskih služeb.

Na Kranjskem. Na enorazredni šoli na Radovici izpraznjena je učiteljska služba z letno plačo 450 gold. in s prostim stanovanjem. Služba nastavila se bode zatrdno, ali pa začasno. Prosilci naj svoje prošnje do 10. oktobra t. l. po postavno določeni poti vložé pri podpisanim c. kr. okrajnem šolskem svétu. C. kr. okraj. šolski svét v Črnomlji dné 13. septembra 1883. l. — Na enorazrednici v Hinjah z letno plačo 450 gold. in s stanovanjem. — Na enorazrednici v Selu pri Šumbergu z letno plačo 400 gold. in s stanovanjem. — Na čveterorazrednici v Zuzemberku četrta učiteljska služba z letno plačo 400 gold. Prošnje pri c. kr. okrajnem šolskem svétu v Novomestu do 10. oktobra t. l. — Druga učiteljska služba na dvorazrednici na Vačah z letno plačo 400 gold. za trdno, ali začasno. Prošnje c. kr. okrajnemu šolskemu svétu v Litiji do 4. oktobra 1883. t. l. — Nadučiteljeva služba na čveterorazredni deški ljudski šoli v Škofji Loki s 600 gld. letne plače, s postavno opravilno doklado in s stanovanjem. Prošnje c. k. okrajnemu šolskemu svétu v Kranji do 14. okt. t. l.

Premembe pri učiteljstvu.

Na Kranjskem. G. Fridr. Kaucki, zač. učitelj v Glažuti, gre v Kočevje na četrto uč. mesto. — G. Mat. Kravland, pripravnik, pride v Koprivnik. — G. France Povšé, zač. učitelj v Spodnjem Logu, pride v Osilnico. — G. Jan. Vrezic, zač. učitelj na Robu, gre k sv. Gregoriju. — G. Edvard Raktelj, zač. učitelj v Dobripolji, gre na Rob. — G. Janez Pornik, zač. učitelj v Dragi, gre v Grčarce. — G. Jurij Erker, zač. učitelj v Gotenicah, pride v Morovice. — G. Alojzij Erker, pripravnik, gre v Gotenico. — G. Janez Jaklič, pripravnik, pride v Stari Log. — Gospodič. Katarina Prešerin, učiteljica v Ljutomeru, pride na drugo učiteljsko mesto v Kranj. — G. Janez Bantan, učitelj v Šent-Lamprehtu, je za trdno postavljen. — Umrla sta: g. Lovro Sadar, nadučitelj deške ljudske šole, in č. m. Kordula Bartol v uršulinski notranji šoli v Škofji Loki. R. I. P.!

Račun

o *dohodkih in stroških* vdovskega učiteljskega društva, njega vdov in sirot
na Kranjskem od 1. septembra 1882. do 1. septembra 1883. l.

Oprav. št.	P o s a m e z n o	Gotovina		Obligacije	
		gld.	kr.	gld.	kr.
	Prihodki:				
1	Gotovine v blagajnici od preteklega leta 1882.	168	65		
2	Letnina in vstopnina družtvenikov:				
	I. četrletje 99 gld. — kr.				
	II. " 114 " 25 "				
	III. " 113 " — "				
	IV. " 80 " 25 "	406	50		
3	Obresti od obligacij, in sicer:				
	I. četrletje 110 gld. — kr.				
	II. " 757 " 5 "				
	III. " 125 " — "				
	IV. " 736 " 5 "	1728	10		
4	Obresti od izposojenih kapitalov	18	—		
5	Cesarjev dar	100	—		
6	Nakupljene obligacije imajo nominalne vrednosti			1300	—
7	Iz hranilnice vzel	200	—		
	Stroški:	2621	25		
8	Vdovam in sirotam:				
	I. četrletje 280 gld.				
	II. " 365 "				
	III. " 265 "				
	IV. " 230 "	1140	—		
9	Za nakupovanje obligacij:				
	II. četrletje 554 gld. 94 kr.				
	IV. " 475 " 94 "	1030	88		
10	Učitelju J. Z. po sklepu občnega zbora	80	—		
11	" L. A. " " " " "	50	—		
12	Tajniku M. M. " " " " " "	50	—		
13	Tiskovine	17	43		
14	Stroški zborovanja	4	—		
15	Stroški za vinkuliranje obligacij	—	20		
16	V hranilnico vložil	100	—		
	Premoženje:	2472	51		
17	Hranilnične bukve	980	39		
18	V državnih dolžnih pismih preteklega leta			40350	—
19	Pirastla t. I. št. 6.			1300	—
20	Privatna dolžna pisma po 100, 100 in 150 gld.	350	—		
21	Gotovine v blagajnici	148	74		
		1479	13	41560	—

V Ljubljani, 1. septembra 1883.

Dr. Anton Jarc,
prvosednik.

Matej Močnik,
blagajnik in tajnik.